

UNIUNEA EUROPEANĂ VERSUS UNIUNEA ECONOMICĂ EUROASIATICĂ – ANALIZA COMPARATIVĂ DIN PRISMA UNIUNII VAMALE

V. Bârdan

Universitatea Tehnică a Moldovei

În condițiile internaționalizării economiei mondiale crește dependența dezvoltării economiilor naționale de factorii externi. Această afirmație este confirmată de creșterea volumelor de mărfuri tranzacționate, creșterea investițiilor de capital din afara țărilor, activizarea migrației forței de muncă etc. Evident aceste fenomene se datorează faptului că factorii externi diminuează, sau chiar contribuie la dispariția contradicțiilor din economiile naționale permițând de a combina mult mai rațional posibilitățile interne și externe pentru o eficientizare a activității economice. Acestea din urmă duc la aprofundarea diviziunii internaționale a muncii și creșterea interdependenței economice a economiilor naționale, care depășesc frontierele teritoriilor naționale devenind tot mai deschise. Drept urmare apar diverse relații economice stabile (în primul rând de producție, financiare, comerciale etc.), care fac ca procesul de reproducție să fie scos în afara economiilor naționale și, ca rezultat, interpenetrarea cu factorii de producție a altor economii permițând sporirea eficacității economice.

Am ales pentru acest studiu etapa de integrare a Uniunii Vamale din următoarele considerente:

1. Republica Moldova se află la interferența intereselor geoeconomice și geopolitice ale acestor două Uniuni (menționate mai sus);

2. Analiza acestor două formațiuni la etapa de Uniuni Vamale a fost aleasă deoarece anume de la această etapă se încep a resimți efectele de la integrare economică interstatală;

3. O analiză la etapa de Piață comună (Spațiu Economic Unic) sau Uniune economică, a nou createi Uniuni Economice Euroasiatice (UEE), ar fi puțin concludentă deoarece istoricul scurt al acestor formațiuni nu oferă suficientă informație statistică, pentru o veritabilă analiză și prognoză;

4. Populația și autoritățile moldovenești trebuie să fie bine informate, să facă o alegere istorică corectă a vectorului extern de dezvoltare și să pornească sigur, rapid și ireversibil pe cale integrării.

Abordări conceptuale. Conform definițiilor clasice o Uniune Vamală (UV) reprezintă un spațiu economic ai cărui membri se angajează reciproc să nu impună niciun fel de taxe vamale sau echivalente și nicio restricție cantitativă, aplicând un tarif vamal

extern și o politică comercială comună față de țările terțe. Uniunea Vamală constituie cheia de boltă a tuturor formelor de integrare economică, pasul inițial, sine qua non integrării economice.

În cazul acestei uniuni, toate obstacolele din calea liberei circulații a mărfurilor între țările participante sunt eliminate. În plus, se elaborează și se pune în aplicare un tarif vamal comun față de terți, care se aplică în același timp cu solicitarea certificatelor de origine la granițele interne comune, care se mai păstrează. Odată ce un produs a fost admis în interiorul uniunii vamale, el poate circula liber și nestingherit. Totodată, începe un proces treptat de uniformizare a legislației vamale. În plus, factorii de producție (forța de muncă și capitalurile) încep să circule fără restricții în interiorul uniunii [1, p. 13].

Această formă integraționistă este a două (după zona de liber schimb) în ordinea integrării economice dintre state (după Béla Alexander Balassa), urmată de Piața Comună (sau Spațiul Economic Unic), Uniunea Economică și Uniunea Politică.

După unii autori Uniunile Vamale pot căpăta următoarele forme:

- *uniune vamală perfectă* – o uniune teritorială între țări ale cărei vamă este suprimată, iar schimburile cu țările terțe se fac pe baza unui tarif și a unei legislații vamale comune;

- *uniune vamală imperfectă* – țările componente își păstrează independența lor tarifară, dar, își acordă totuși pentru schimburi importante, diverse avantaje. Există însă bariere vamale exterioare comune, la granițele față de terți;

- *uniune vamală cu tarife preferențiale* – instituirea unui regim reciproc de preferințe pentru anumite produse în cadrul uniunii.

Aspecte istorice. Primele UV din lume au apărut încă din secolul al XVII-lea, în Franța, unde Colbert a reușit să realizeze o uniune vamală internă, suprimând barierele care despărțeau cele 12 provincii. Prima uniune vamală (Zollverein) a fost înființată în anul 1834 prin ridicarea barierei vamale, inițial între 18 state prusace, al căror număr a fost extins ulterior la 39. În timp, această uniune vamală s-a transformat într-o comunitate economică confederativă care, alături de transformările de natură politică, a condus la formarea, în 1871, a

statului german. În spațiul românesc, Ion Ghica a susținut necesitatea unei uniuni vamale între cele două provincii românești, Moldova și Muntenia, în scopul facilitării schimburilor comerciale ale acestora. Uniunea Vamală respectivă s-a înfăptuit odată cu unirea Principatelor Române.

În ajunul celui de-al doilea război mondial funcționau peste 15 Uniuni Vamale. Datorită faptului că la acel moment rolul economiei mondiale, în comparație cu cel al economiilor naționale, nu era mare, aceste uniuni vamale nu au avut o importanță deosebită și nu pretindeau la transformarea lor în altceva.

Factorii ce determină crearea unei UV.

Uniunea Vamală reprezintă o instituție relativ tânără în dreptul internațional. Aceasta este cunoscută din secolul al XIX-lea și s-a dezvoltat pe fundalul unor curente contradictorii în politica economică a statului – protecționismul și liberalismul comercial. Pe lângă înțelesul de Uniune Vamală, ca o formațiune cu caracter economico-comercial a statelor, acestea pot fi analizate într-un plan mai extins ca pe un mijloc de atingere a unor scopuri politice, ceea ce este și firesc, deoarece relațiile dintre state presupun niște relații politice și de putere.

Crearea unei UV solicită eforturi considerabile în coordonarea politicii economice de aceea nu toate zonele liberului schimb „se maturizează” până la uniunea vamală.

Printre **factorii determinanți ai procesului integraționist** putem menționa:

1. Nivelul apropiat al dezvoltării economice și al gradului de maturitate a economiei de piață a țărilor integrate. În primul rând, este nevoie de un nivel similar de dezvoltare economică a statelor ce doresc să se integreze. De regulă, integrarea economică interstatală apare fie între statele dezvoltate industrial, fie între statele în curs de dezvoltare. Unirea într-un bloc integraționist a statelor cu diferite niveluri de dezvoltare se întâlnește destul de rar, iar astfel de situații au, de regulă, substrat politic (ex: în blocul CAER unirea statelor dezvoltate industrial din Estul Europei – cum ar fi RDG și Cehoslovacia – cu statele agrare din Asia ca Mongolia și Vietnam) și se sfârșește cu destrămarea. Mult mai stabilă este integrarea dintre statele înalt dezvoltate cu statele recent industrializate (SUA și Mexic în Acordul de Liber Schimb din America de Nord (NAFTA), și Japonia cu Malaiezia în Cooperarea Economică Asia-Pacific (APEC).

Integrarea economică are menirea de a rezolva o serie de probleme concrete, care stau în fața statelor ce se integrează. Probabil, din această cauză, unele state, a căror sarcină de bază este crearea fundamentelor economiei de piață, nu se pot integra

cu statele a căroră piață a atins un așa nivel de dezvoltare, încât necesită introducerea unei monede comune. La fel și statele a căror sarcină de bază constă în asigurarea populației cu alimente și apă nu se pot integra cu țările care discută libera deplasare a capitalurilor între state.

2. Existența unor probleme comune ale statelor membre (comerciale, financiare, ecologice, militare, politice etc.). Toate țările participante trebuie să fie apropiate după nivelul de dezvoltare economică și orânduirea social-politică, dar să aibă și un nivel înalt de dezvoltare a economiei. Deoarece efectul economiei de scară se observă evident, în special, în ramurile înalt tehnologizate. Anume din această cauză, în primul rând, organizațiile integraționiste au succes în statele „nucleu” înalt dezvoltate, pe când uniunile „periferice” sunt instabile. Statele slab dezvoltate sunt interesate de a contacta economic cu statele mai puternic dezvoltate, decât cu state asemănătoare lor. Un rol nu mai puțin important îl are cultura pe care **Samuel Huntington** o prezintă drept o forță care unește și divide în același timp. În consecință, țările cu afinități culturale cooperează și economic și politic, iar organizațiile internaționale cum ar fi UE, formate din state cu trăsături culturale comune, au mai mult succes decât cele care încearcă să transcendă culturile.

3. Prezența hotarelor comune, proximitatea geografică, legăturile economice, tradițiile istorice ale relațiilor economice. Este necesar ca statele ce se integrează să fie într-o proximitate geografică, în cea mai mare parte să aibă frontiere comune și să aibă relații economice stabilite istoric. Majoritatea formațiunilor integraționiste ale lumii au început de la câteva țări vecine, situate pe un continent, și într-o nemijlocită apropiere una de alta, care aveau căi de transport comune și, adeseori, care vorbeau o singură limbă. La grupul inițial de state, statele-nucleu, treptat au aderat și alte state vecine. **Paul Krugman** apreciază că proximitatea geografică dă naștere unor blocuri comerciale „naturale” create între parteneri care derulează între ei o parte semnificativă din fluxurile lor comerciale.

4. Voința politică a populației. Unirea statelor membre trebuie să fie benevolă și multilateral avantajoasă. Pentru păstrarea echității între ele, este de dorit să existe un anumit echilibru de forțe. Astfel, în UE există patru lideri mari (Germania, Marea Britanie, Franța și Italia), de aceea partenerii mai slabi (de exemplu, Spania sau Belgia) în situații de dispută își pot susține poziția politică alegând la care lideri puternici le este mai comod să se alinieze. Mai puțin stabilă este situația în cadrul NAFTA și Uniunea Economică Euroasiatică (UEE), unde una din puteri (în primul caz SUA, iar în al doilea - Rusia)

depășesc, după puterea economică și politică, toți ceilalți parteneri luați împreună.

5. Efectul demonstrativ. Principalele implicații ale integrării economice internaționale constau în faptul că în statele care au constituit formațiunile integraționiste au loc schimbări economice pozitive (accelerarea tempourilor de creștere economică, reducerea inflației, creșterea ratei angajaților etc.), fapt care exercită o anumită influență psihologică asupra statelor, care, evident, urmăresc schimbările ce au loc. Acest *efect de demonstrare* s-a manifestat cel mai pronunțat în cazul statelor din fosta zonă de circulație a rublei, care își doreau cel mai mult să devină state membre ale UE, cu toate că nu corespundeau nici măcar unei premise macroeconomice serioase.

6. Efectul domino. Un alt efect ce survine în urma integrării este așa-numitul *efect domino*. După ce majoritatea statelor dintr-o regiune sau alta au devenit membre ale unei organizații integraționiste, restul statelor, rămase în afara acesteia, numai-decât vor întâmpina o serie de dificultăți legate de reorientarea relațiilor economice. Acestea adeseori duc la reducerea comerțului statului care a rămas în afara formațiunii integraționiste. Multe state, chiar dacă nici nu au vreun interes primar de integrare, își exprimă dorința de a se încadra în procesele de integrare numai din teama ca să nu rămână în afara acesteia. Prin aceasta și se explică, în mare parte, încheierea în grabă a acordurilor comerciale dintre multe state latinoamericane cu Mexicul, după intrarea acesteia în zona liberului schimb NAFTA.

Comparație succintă a UE și a UEE în calitate de Uniuni Vamale.

Uniunea Vamală din spațiul actualei Uniuni Europene a fost concepută prin Tratatul de la Roma din 1957 și a fost realizată la 1 iulie 1968 (cu 18 luni înainte de termenul preconizat). La fiecare extindere a UE, noile țări au aderat și la uniunea vamală, armonizându-și legislația națională cu prevederile Codului vamal.

Actualmente operațiunile vamale din UE vizează circa 16% din comerțul mondial - importuri și exporturi de peste 3 400 de miliarde de euro anual. Este o sarcină dificilă: în medie, în fiecare minut, sunt importate sau exportate 4 200 de tone de mărfuri, sunt prelucrate peste 500 de declarații vamale și sunt reținute circa 70 de bunuri contrafăcute și piratate. Pe măsură ce comerțul mondial se intensifică, o varietate tot mai mare de mărfuri sunt puse în circulație. Coordonarea la nivelul UE ajută autoritățile vamale să țină pasul cu această evoluție.

În prezent, pentru aproape trei sferturi din importurile către UE nu se plătesc taxe sau se plătesc

taxe reduse (nivelul mediu este de numai 1,2%), cu toate că colectarea taxelor la import nu mai reprezintă cea mai importantă sarcină a serviciilor vamale. În 2013 au fost strânse 22 de miliarde de euro din taxe vamale. Statele membre rețin 25% pentru a acoperi costurile de colectare, însă 16,3 miliarde de euro au revenit UE, reprezentând aproximativ 13% din bugetul Uniunii. Taxele vamale reprezintă o parte semnificativă din resursele proprii „tradiționale” ale UE, alături de prelevările agricole și cotizațiile pentru zahăr. Deoarece rezultă direct din aplicarea politicilor comune, acest venit este considerat venit al UE și nu „contribuție națională”. Acest aspect este important, întrucât cel care plătește taxe vamale nu este neapărat rezident al statului membru care le colectează. De aceea, este dificil să se aplice o colectare echitabilă, pe bază națională.

În spațiul post sovietic la 1 ianuarie 2010 a fost creată Uniunea Vamală Euroasiatică (în componența Belarusi, Rusia și Kazahstan), din 1 iulie 2010 pe teritoriul Federației Ruse și a Kazahstanului a intrat în vigoare Codul vamal al acestei UVE (cu instituirea unui tarif vamal comun la peste 11 mii de produse), iar din 6 iulie 2010 și pe teritoriul Belarusului. Din 1 iulie 2011 controlul vamal dintre aceste state a fost abolit și a fost transferat la frontierele externe ale acestei UV.

Din 2014 membre a UVE și al Spațiului Economic Unic (creat în 2012) au devenit Armenia și Kyrgyzstan. În conformitate cu angajamentele asumate prin semnarea Tratatului internațional de constituire a Unirii Vamale și al Spațiului Economic Unic din suma importurilor, taxele vamale se v-or distribui în bugetele statelor după cum urmează: în bugetul Rusiei – 85,33%, a Kazahstanului – 7,11%, a Belarusului – 4,55%, a Kyrgyzstanului – 1,9% și a Armeniei – 1,11%.

Prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Maastricht (la 1 noiembrie 1993) s-a instituit actuala Uniune Europeană și trecerea la o nouă etapă a integrării – cea de Uniune Economică și Monetară, cu introducerea ulterioară a monedei unice – euro (începând cu 1 ianuarie 1999), care este comună pentru 19 state, de rând cu aceasta mai circulă 9 valute, monedele naționale ale statelor ce nu fac parte din eurozonă.

Actualmente UE ocupă o suprafață de 4,3 mil. km² (locul 7 în lume) și o populație de circa 507 mil. locuitori (locul 3 în lume). PIB-ul nominal comunitar constituia în 2013 – 17,5 trilioane de dolari (conform datelor FMI) sau 17,96 trilioane de dolari (conform datelor BM) (locul 1 în lume), iar PIB-ul mediu la un locuitor constituie 33 131 dolari.

La data de 29 mai 2014, Rusia, Belarusi și Kazahstan au semnat Tratatul pentru constituirea

Uniunii Economice Eurasiatice, organizația începând să funcționeze la 1 ianuarie 2015. La 2 ianuarie 2015 la această uniune a aderat Armenia, iar de la 29 mai 2015 urmează să adere și Kyrgyzstanul.

Crearea UEE și-a propus realizarea unui nivel ridicat de integrare. Cele trei țări și-au asumat astfel obligații pentru garantarea circulației libere a mărfurilor, serviciilor, capitalului, forței de muncă, precum și pentru crearea unor politici comune în domeniile energiei, industriei, agriculturii și transporturilor.

UEE ocupă o suprafață de 20,2 mil. km² (15% din suprafața uscatului Globului sau locul 8 în lume), o populație de 176,3 mil. locuitori și un PIB sumar, al actualelor 4 state, de 4,077 trilioane de dolari (conform estimărilor FMI) sau 4,046 trilioane de dolari (conform estimărilor Băncii Mondiale). PIB-ul mediu la un locuitor constituie 22 267 dolari.

Există probabilitatea ca la această Uniune să adere și Tadjikistanul [3]. Afirmațiile precum că în scurt timp Israelul, India, Turcia, Vietnam și Uzbekistan ar putea deveni membri ale acestei Uniuni, considerăm că sunt doar speculații deoarece:

1. Este un spațiu geografic ce nu împărtășește suficient valorile și tradițiile democratice;

2. Nou-creata UEE s-a „copt” mult prea în „grabă” (s-a ajuns la crearea UVE de la „înmugurirea” (semnarea acordului de constituire) din 2007 până la realizarea acesteia în 2010, pe când în spațiul UE din 1958 până la 01.07.1968; la crearea Spațiului Economic Unic s-a ajuns în 2012, pe când în Europa de Vest – din 1968, până în 1993), iar o astfel de grabă nu permite o maturizare suficientă a sistemului instituțional, o implementare eficientă a acordurilor semnate etc.

3. Nu au rădăcini istorice și culturale comune, relații economice de durată, la multe state le lipsesc frontierele comune, au nivele diferite de dezvoltare economică etc.;

4. Există suficiente divergențe pe interior, care urmează să fie soluționate un timp îndelungat (ex: comerțul reciproc între Kazahstan și principalii săi parteneri – Rusia și Belarusi, în anul 2014, a scăzut cu 19,3%, față de 2013, exporturile au scăzut cu 12,1%, iar importurile – cu 21,7%);

5. Costurile anuale suportate de Federația Rusă pentru integrarea Belarusului, Kazahstanului, Armeniei și Kyrgyzstanului sunt enorme constituind circa 5,2 miliarde de dolari, ceea ce pentru o perspectivă apropiată este o povară greu de suportat. Astfel prin neaplicarea principiului solidarității financiare (frecvent în UE) considerăm că suportul unilateral ar putea fi făcută nedeinteresat;

6. Turcia, la fel ca și Andorra, Monaco și San Marino, are semnat acord de UV cu UE în comerțul

cu produse industriale și produse agricole procesate, iar un stat nu poate fi concomitent membru a două UV. Spațiul actual al UEE ar putea fi folosit de Turcia doar în scopul extinderii pieții de desfacere a unei economii ce realizează tempouri mari de creștere și poate să accedă la resurse energetice mai ieftine etc.

La moment în calitate de monede utilizate în tranzacțiile economice ale acestor țări sunt folosite: dramul armean, rubla bielorusă, tengheul kazah și rubla rusească, cu toate că pentru combustibili achitățile se fac în dolari și euro. După renunțarea la aceste monede, pe care se preconizează de o realizat către anul 2016, locul acestora în proporție de 90% îi va reveni rublei rusești. Către anul 2025 UEE intenționează să introducă moneda unică – altyni („aur” – din limba kazahă), cu toate că în ultima perioadă se înceacă a forța termenii.

Relațiile comerciale ale Republicii Moldova cu ambele uniuni în anul 2014 sunt prezentate succint în tabelul de mai jos.

Tabelul 1. Comerțul exterior al RM în 2014.

	Statele UE		Statele CSI	
	2014	în % față de 2013	2014	în % față de 2013
Structura exporturilor	53,3%	109,6	31,4%	79,7
Structura importurilor	48,3%	103,9	27,3%	86,7
Export total (mil. \$)	1246,0	109,6	735,6	79,7
Import total (mil. \$)	2567,7	103,9	1449,3	86,7

Sursa: [5]

Bibliografie

- Bârdan V.** Integrare economică și economie europeană (Note de curs). – Chișinău: Editura „Tehnica-UTM” 2014, 344 p.; ISBN 978-9975-45-333-2.
- Molle W.** Economia integrării europene. Teorie, practică, politici. – Chișinău: Editura „Epigraf” 2009, 496 p.; ISBN 978-9975-947-63-3;
- Zaharia R., Brăilean T.** Uniunea Europeană și economia globală - suport de curs, Centrul de Studii Europene, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” – Iași.
- www.eaunion.org (vizitat 21.03.2015)
- www.statistica.md (vizitat 23.03.2015)

Recomandat spre publicare: 29.01.2015.